

Благословение может быть выражено только словесно или, наоборот, представлять собой молчаливое осенение крестным знаменем. Обычная форма – самая короткая фраза: «*Бог благословит*». Но благословение может представлять собой и развернутое молитвенное обращение. В наиболее значимых жизненных ситуациях благословляли иконой, реже – крестом. Таким образом, к понятию «родительское благословение» относятся произнесенное, а также написанное слово, оказанное действие, данный предмет.

Столь трепетное и почтительное отношение к родительскому благословию в очередной раз свидетельствует о православном характере мироощущения русского народа.

Список использованной литературы

1 Иванов, А. Обряды перехода / А. Иванов. – Режим доступа : <https://old.bigenc.ru/ethnology/text/2330986>. – Дата доступа : 25.11.2025.

2 Симаков, В. И. Сборник деревенских частушек Архангельской, Вологодской, Вятской, Олонецкой, Пермской, Костромской, Ярославской, Тверской, Псковской, Новгородской, Петербургской губерний : С приложением нот и подробного библиографического указателя литературы / В. И. Симаков. – Ярославль : Изд. собирателя, 1913. – 673 с.

3 Пою Богу моему : сборник православного фольклора / ред. : Е. Ерёмкина. – М. : Сибирская Благовонница, 2005. – 575 с.

4 Круглова, Ю. Г. Обрядовая поэзия : Книга 3. Причитания / Ю. Г. Круглова. – М. : Русская книга, 2000. – 512 с.

5 Селиванов, Ф. М. Частушки / Ф. М. Селиванов. – М. : Советская Россия, 1990. – 655 с.

6 Древние Российские стихотворения, собранные Киршею Даниловым [и др.] – М. : Художественная литература, 1938. – 331 с.

7 Русская народная сказка // Народные русские сказки А. Н. Афанасьева : в 3 т. – М. : Наука, 1984–1985. – Т. 1. – 123 с.

8 Житие преподобного Серафима Саровского // Православный портал «Азбука веры». – Режим доступа : <https://azbyka.ru/days/sv-serafim-sarovskij>. – Дата доступа : 25.11.2025.

9 Житие преподобного Феодосия Печерского // Библиотека литературы Древней Руси. – Режим доступа : <http://lib.pushkinskiydom.ru>. – Дата доступа : 25.11.2025.

10 Кузнецова, А. Родительское благословение в традиционной жизни русских / А. Кузнецова // Официальный сайт ПСТГУ. – Режим доступа : <https://pstgu.ru/download/1279797096.kuznetsova.pdf>. – Дата доступа : 25.11.2025.

The article examines the essence of the concept of “parental blessing”; determines its axiological significance in Russian linguoculture; and identifies the forms and functions of parental blessing in Russian Orthodox and secular traditions. The work is based on folklore texts of various genres. As a prayerful appeal, in modern speech etiquette, a blessing can serve as a permission and a form of gratitude.

УДК 393(476.2-37Рэчыца)

А. А. КАСТРЫЦА

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”)

ПАХАВАЛЬНЫЯ АБРАДЫ І ЗВЫЧАІ РЭЧЫЦКАГА РАЁНА

Артыкул прысвечаны даследаванню пахавальных абрадаў і звычаяў, прыкмет і павер’яў Рэчыцкага раёна як важнага элемента этнакультурнай спадчыны. На аснове палявых

назіранняў, архіўных матэрыялаў і вусных паданняў ілюструецца комплекс рытуальных дзеянняў, якія суправаджаюць сыход чалавека з жыцця: ад першых хвілін пасля смерці да памінальных практык. Аўтар паказвае, як у пахавальнай традыцыі пераплятаюцца архаічныя ўяўленні аб “гэтым” і “тым” свеце, хрысціянскія і язычніцкія вераванні.

Пахавальныя абрады і звычаі – неад’емная частка культурнай спадчыны любога народа, у якой увасабляюцца спрадвечныя ўяўленні аб жыцці і смерці, маральныя каштоўнасці і глыбінныя светапоглядныя ўстаноўкі. Традыцыі пахавання, якія склаліся на тэрыторыі Рэчыцкага раёна, уяўляюць сабой унікальны пласт народнай культуры, дзе кожнае дзеянне, слова і прадмет нясуць асаблівы сімвалічны сэнс. Вывучэнне гэтых звычаяў – не проста зварот да мінулага, а магчымасць глыбей зразумець светапогляд нашых продкаў, іх мудрае стаўленне да жыцця і смерці чалавечага. “Пахавальныя і памінальныя абрады з’яўляюцца найбольш устойлівай і кансерватыўнай часткай культуры, а таму больш трывала захоўваюць этнічную спецыфіку. У сучасных умовах менавіта пахавальна-памінальная абраднасць валодае магутным механізмам захавання традыцыйнай культуры беларусаў” [1, с. 445].

У традыцыйнай духоўнай культуры жыхароў Рэчыцкага Палесся, як, дарэчы, і ў агульнабеларускай, смерць рэдка ўспрымалася як нечаканасць, раптоўная падзея. Нашы продкі верылі, што ў свеце ёсць пэўны парадак, які ўладкаваны такім чынам, што нараджэнне і смерць наканаваны, а пра прыход чалавека ў “гэты” свет і пераход яго ў “іншасвет” можна даведацца загадзя. У якасці падказак выступалі адмысловыя знакі, пададзеныя навакольным асяроддзем. Так, смерць прадказвалі:

– сны: *“Калі сон сніць, як пчолы выляцяць з вулля, як ідуць каровы, як хату нову рубіць – хто-небудзь памрэ. А калі зуб вырываеш і кроў – крэўны памрэ”* (запісана ў в. Бярозаўка ад Сівуха Лідзіі Фёдараўны, 1932 г. н.);

– прыродныя аб’екты і з’явы: *“Калі вянок засох, то чалавека чакала хвароба, ці нават смерць, а калі не засох, то значыць доўга будзе жыць”* (запісана ў в. Каравацічы ад Белай Ганны Цітаўны, 1930 г. н.);

– паводзіны жывёл і птушак (*“Вой сабакі – к смерці хазяіна або суседа. Гэта, калі яго галава апушчана да зямлі...”*) (запісана ў г. Васілевічы ад Сохар Алены Марцінаўны, 1944 г. н.); *“Калі пцічка стукае ў вокны, якія каля кута, значыць, хтосьці памрэ”* (запісана ў в. Каравацічы ад Сідарэнка Ганны Аляксееўны, 1936 г. н.); *“Калі сабака сільна вые, значыць хтосьці памрэ”* (запісана ў в. Левашы ад Пырх Наталлі Іванаўны, 1962 г. н.). Гэтыя знакі варта было ўмець распазнаваць для таго, каб належным чынам падрыхтавацца да непазбежнага, выканаць рытуал, які б забяспечыў душы спакой і абарону на “тым” свеце. Усе яны не столькі забабоны, колькі свайго роду правілы, якія фарміравалі цэласную каштоўнасную сістэму ўспрымання свету, дзе нішто не адбываецца выпадкова, а смерць, як і жыццё, мае свой тэрмін.

Калі ў доме здаралася гора – паміраў чалавек, варта было прытрымлівацца цэлага шэрагу строга рэгламентаваных паводзінных правілаў і абрадавых дзеянняў, якія насілі не бытавы, а сакральны характар: лічылася, што ад іх правільнага выканання залежыць пераход душы нябожчыка ў “іншасвет” і абарона жывых ад неспрыяльнага ўплыву смерці.

У традыцыйнай пахавальнай абраднасці Рэчыцкага раёна адным з першых дзеянняў пасля смерці чалавека было занавешванне люстэркаў, прыпыненне ўсіх гадзіннікаў, прыбіранне катой з пакоя. Гэта рабілася, каб душа нябожчыка не заблудзілася, не перасялілася ў жывёлу і не засталася ў хаце, а жывыя не ўбачылі ў адлюстраванне духу памерлага: *“Калі ў доме нябожчык, зеркала закрывалі, каб душа не засталася ў хаце”* (запісана ў в. Сямёнаўка ад Кірэпка Пелагеі Рыгораўны, 1923 г. н.); *“Калі чалавек паміраў, абавязкова завешвалі люстэркі, каб праз іх душа зноў не вярнулася і не забрала каго-небудзь з родных з сабою”* (запісана ў в. Красная Дуброва ад Міхалка Любові Восіпаўны, 1920 г. н.); *“Ката трэба схаваць пад мост, бо душа можа перасяліцца ў ката”* (запісана ў г. Васілевічы ад Сохар Алены Марцінаўны, 1944 г. н.).

Падрыхтоўка чалавека на “той” свет пачыналася з абмывання нябожчыка (“*Памерлага чалавека трэба абавязкова памыць, каб ён чыстым пайшоў да Бога*” (запісана ў г. Рэчыца ад Абрамовіч Марыі Сцяпанаўны, 1928 г. н.)), якое суправаджалася шэрагам правіл і забарон:

– займаліся гэтай справай сталыя і чужыя людзі: “*Мылі нябожчыка бабулі суседкі, толькі не родзічы*” (запісана ў в. Васілевічы ад Сохар Алены Марцінаўны, 1944 г. н.); “*Родным забаранялася мыць, апранаць нябожчыка, і труну ніколі не выносілі родныя і блізкія, гэта рабілі суседзі і маладыя хлопцы*” (запісана ў в. Красная Дуброва ад Міхалка Любові Восіпаўны, 1920 г. н.);

– жанчыны абмывалі жанчын, мужчыны – мужчын: “*Калісь, калі мужчына памрэ, то мылі яго 3 мужчыны, жанчыну – 3 жанчыны*” (запісана ў г. Рэчыца ад Худзенка Вольгі Ціханаўны, 1926 г. н.).

З вадой, якая заставалася пасля гэтых дзеянняў, абыходзіліся вельмі асцярожна: вылівалі яе там, дзе “няхожае” месца, каб ніхто не пашкодзіў сабе або іншым пры судакрананні з “мёртвай” вадой, каб злыя людзі не скарысталі для благіх спраў: вадку вылівалі ў “няхожае” месца: “*Вадку ад мыцця пакойніка трэба выліць пад хлест, каб ніхто не бачыў і не налячыў*” (запісана ў г. Васілевічы ад Сохар Алены Марцінаўны, 1944 г. н.).

Важнае значэнне надавалі вопратцы, у якой нябожчык пойдзе на “той” свет, менавіта таму ставіліся да гэтай працэдуры вельмі асцярожна: апраналі новае або тое, што любіў пры жыцці, звярталі ўвагу на ўзрост, гендарную прыналежнасць і сацыяльны статус (“*Адзвалі нябожчыку тое бяллё, у каторым вяччаліся*” (запісана ў г. Рэчыца ад Худзенка Вольгі Ціханаўны, 1926 г. н.); “*Маладой дзяўчыне адзвалі вянок, плацце белае, туфлі*” (запісана ў в. Заспа ад Цітавец Варвары Нічыпараўны, 1928 г. н.); “*А калі ўмірае маладая дзеўка, адзваяюць ёй вячальнае плацце, фату, таму што яна ўжо не будзе замуж выходзіць, вячачца. Гэта робяць, шоб там яна знайшла сабе пару*” (запісана ў в. Жмураўка ад Гапоненка Ніны Паўлаўны, 1937 г. н.); “*Харанілі заўсёды ў тым адзенні, якое насілі ў гэтай мясцовасці*” (запісана ў г. Рэчыца ад Еўтушэнка Раісы Паўлаўны, 1930 г. н.); “*Калі манашка памрэ, адзвалі ў чорную адзежу і закручвалі ў чорную простынь поясам і яе спавівалі. Калі яна Богу годна, то ён яе раскаўе*” (запісана ў в. Бярозаўка ад Сівуха Лідзіі Фёдараўны, 1932 г. н.) і інш.

Труну ставілі такім чынам, каб галава нябожчыка была пад абразамі, а ногі “глядзелі” ў парог, у руках памерлага павінна была быць свечка, а ў труне ляжаць рэчы, якія памерлы любіў пры жыцці, і тыя, што могуць спатрэбіцца на “тым свеце” (“*Нябожчыка расчэсвалі грэбнем, гэты грэбень клалі ў труну*” (запісана ў в. Узнаж ад Боблы Фёклы Фёдараўны, 1916 г. н.), побач з труной абавязкова хто-небудзь прысутнічаў: “*Пакойніка лажылі нагамі к дзвярам. Аднаго пакойніка ў хаце не астаўлялі, уночы сядзелі ля гроба*” (запісана ў в. Ляскі ад Смольскай Таццяны Аркадзеўны, 1940 г. н.); “*Памёр чалавек, даюць свечку ў рукі, каб асвяшчаў сабе дарогу на тым свеце, у царстве нябеснам*” (запісана ў в. Ведрыч ад Журо Юліі Сцяпанаўны, 1930 г. н.). Усе інфарманты гаварылі, што нябожчык павінен быў быць у доме пераначаваць: “*Перад пахаваннем нябожчык абавязкова павінен праляжаць дома ноч*” (запісана ў аг. Заспа ад Барысенка Вольгі Мікалаеўны, 1939 г. н.).

Вынясенне труны з хаты і перамяшчэнне яе на могілкі таксама суправаджаліся шэрагам правіл.

Так, выносілі з дому нябожчыка толькі чужыя “*нагамі наперад, а то ён выглядзеў бы сабе яшчэ каго-небудзь*” (запісана ў г. Рэчыца ад Еўтушэнка Раісы Паўлаўны, 1930 г. н.).

Падчас праходжання пахавальнай працэсі ў вокны не глядзелі, бо верылі ў тое, што гэтым можна справакаваць заўчасную смерць: “*Калі будзеш глядзець праз акно, калі вязуць нябожчыка – памрэ хто-небудзь*” (запісана ў г. Рэчыца ад Еўтушэнка Раісы Паўлаўны, 1930 г. н.).

Жыхарка в. Левашы Вінаградава Лідзія Мітрафанаўна, 1913 г. н., прыгадала, што “*калі паміраў малады, то яго неслі на рушніках, потым на іх апускалі. Рушнікі тады гэтыя рэзалі і аддавалі таму, хто нёс нябожчыка. Завязвалі платочки тым, хто вяночкі нёс*”. Адзначым, што рэчы, якія былі ў судакрананні з нябожчыкам, успрымаліся пераважна станоўча і валодалі, паводле народных вераванняў, апатрапейчнымі і прафілактычнымі ўласцівасцямі, хаця маглі выкарыстоўвацца і вядзьмаркамі са шкоднымі мэтамі.

Пахавальная абраднасць Рэчыцкага раёна, як і ўсёй Беларусі, уяўляе сабой сімбіёз хрысціянскіх і дахрысціянскіх вераванняў. Гэты сінтэз не з’яўляецца механічным напластаннем, а ўтварае цэласную сістэму, дзе элементы рознай прыроды ўзаемна дапаўняюць адзін аднаго, забяспечваюць пераемнасць культурнай памяці. Так, ікона перад пахавальнай працэсіяй (*“Ікону абязацельна доўжан быў несці старэйшы мужчына”* (запісана ў в. Каравацічы ад Сідарэнка Ганны Аляксеўны, 1936 г. н.), крыжык, які абавязкова надзяваюць нябожчыку, “прахадная”, адпяванне (*“Бацюшка прыязджае адпяваць нябожчыка, а потым толькі яго выносяць”* (запісана ў в. Гарывада ад Грабцэвіч Раісы Ульянаўны, 1937 г. н.), прысутнасць святара на могілках (*“Хавалі з бацюшкам, не хадзілі на трэці, дзевяты дзень, а толькі 40 дней адпраўлялі. Бацюшка ўсё зразу дзелаў: пячатаў, адпраўляў. Калі пячатаў, так браў зямлю на магілке, свяціў яе. Калі апускалі труну, етаю зямлёю насыпаў хрэстом. А лапатаю дзелаў хрэсты і насыпаў хрэцікі ў галавах і нагах”* (запісана ў г. Рэчыца ад Худзенка Вольгі Ціханаўны, 1926 г. н.), чытанне “Псалтыра” і галашэнні (*“Песні пелі бажественныя, Богу маліліся”* (запісана ў в. Маканавічы ад Лешчанка Сцепаніды Цярэнцьеўны, 1926 г. н.), памінальная трапеза (*“Спачатку ўсем даюць канон – вада з мёдам, у ёй хлеб пасвечаны. Каша напастае. Кожды доўжан папробаць і канон, і кашу”* (запісана ў в. Холмеч ад Караткевіч Вольгі Рыгораўны, 1950 г. н.); *“Кагда ўжэ на памінках, тожэ спачатку моляцца Богу, садзяцца абедаяць. Усёгда – і на гарачым сталі – канон должан быць, это мёд, сахар і булка”* (запісана ў в. Жмураўка ад Гапоненка Ніны Паўлаўны, 1937 г. н.) надаюць абраду асаблівую духоўную і эмацыянальную глыбіню.

Паўсюдна на тэрыторыі Рэчыцкага раёна распаўсюджана вераванне, што душа сорак дзён знаходзіцца на “гэтым” свеце, таму так важна за яе маліцца і гаварыць пра памерлага толькі добрыя словы: *“Калі памірае чалавек, то душа ходзіць да 40 дзей, заходзіць у хаты, можа ноччу прыходзіць. Ён усё бачыць. Ён памірае, і так цяжка яму, а потым моцнае святло перад очамі, і добра так яму. І вось цела ляжыць, а душа лётае над ім і відзіць усё, што мы дзелаем”* (запісана ў в. Азёршчына ад Пяшук Вольгі Іванаўны, 1932 г. н.). Безумоўна, малітва за памерлага на працягу сарака дзён і добрыя словы важныя з пункту гледжання маралі, таму што гэта спосаб захаваць жывую памяць пра чалавека, прызнаць каштоўнасць яго жыцця і таго, што ён пакінуў пасля сябе. У дадзеным выпадку пазітыўныя ўспаміны становяцца не проста рытуалам, а маральным абавязкам – спосабам захаваць чалавечую пераемнасць.

Прадстаўлена ў Рэчыцкім раёне і традыцыя галашэнняў. Мясцовыя жыхары прыгадвалі, што *“галашэнні адбываліся толькі ў хаце. Калі нябожчыка выносілі з хаты, не галасілі. Забараняліся галасіць на трэці, дзевяты, саракавы дзень пасля пахавання.*

Уночы ніхто не галосіць, нельзя. Галосіць толькі тады, калі выносяць. Прычытаюць усё, што чувствуюць пра этага чалавека, усё добрыя словы, што ён заслужыў:

А мужычок мой, а дарагенькі,
А любенькі, а залаценькі,
Атхадзілі твае ножачкі,
Адрабілі ўжэ твае ручанькі,
А большэ ты к нам не прыйдзеш,
А больш мы цябе не пабачым,
А ты ж мне ўсё гаварыў,
Што ўмесце будзем жыць, век дажываці.
А што ж ты мяне адну кінуў гора гараваці,
А што ж я буду дзелаць адна,
А забяры ты мяне за сабой,
На што ты мяне пакінуў на муку”

(запісана ў г. Рэчыца ад Палавінка М. Я., 1928 г. н.)
У пахавальных абрадах і звычаях, прыкметах і павер’ях адлюстроўваецца мудры погляд на жыццё “філосафаў ад народа”: павага да натуральнага ходу быцця, клопат пра душу нябожчыка і імкненне захаваць сувязь пакаленняў. Беражлівае асэнсаванне і захаванне гэтых традыцый дазваляе не толькі рэканструяваць гістарычную карціну, але і ўзбагаціць сучаснае ўспрыманне каштоўнасці чалавечага жыцця і значнасці пасмяротнай памяці.

У артыкуле выкарыстаны матэрыялы архіва навукова-вучэбнай фальклорнай лабараторыі пры кафедры рускай і сусветнай літаратуры Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны

Спіс выкарыстанай літаратуры

1 Аўсейчык, У. Я. Пахавальная абраднасць беларусаў // Нарысы гісторыі культуры Беларусі. У 4 т. / А. І. Лакотка [і інш.] ; навук. рэд. А. І. Лакотка. – Мінск : Беларус. навука, 2016. – Том 3. – Кн. 2. – С. 445–459.

The article is devoted to the study of funeral rites and customs, signs and beliefs of the Rechitsa district as an important element of ethnocultural heritage. Based on field observations, archival materials, and oral accounts, the article reconstructs a complex of ritual actions that accompany a person's departure from life, from the first moments after death to memorial practices. The author shows how archaic ideas about this world and the next, as well as Christian and pagan beliefs, are intertwined in the funeral tradition.

УДК 811.161.3'373.7:811.111'373.7

Л. У. КУЛІК

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт імя П. В. Сухого”)

МІЖМОЎНЫЯ САМАТЫЧНЫЯ ФРАЗЕАЛАГІЧНЫЯ АНАЛАГІ БЕЛАРУСКАЙ І АНГЛІЙСКАЙ МОЎ

У артыкуле ў параўнальна-супастаўляльным аспекце даследуюцца фразеалагічныя адзінкі з саматычным кампанентам генетычна далёкіх беларускай і англійскай моў; устанаўліваецца наяўнасць, фактары ўзнікнення і асаблівасці ўжывання міжмоўных саматычных фразеалагічных аналагаў; асобная ўвага адводзіцца дэкадзіраванню ўнутранай формы фразеалагізмаў.

Пры вывучэнні фразеалогіі любой мовы непазбежна звяртаецца ўвага на кампанентны склад фразеалагічных адзінак (далей – ФА). Саматызмы ў якасці кампанентаў ФА ўяўляюць найбольшую цікавасць, так як саматычныя фразеалагізмы складаюць трэцюю частку ад усіх фразеалагізмаў любой мовы і менавіта праз саматычныя ФА найбольш ярка выяўляецца імкненне чалавека “надзяліць чалавечымі рысамі аб’екты знешняга свету, у тым ліку і неадушаўленыя” [5, с. 158].

Саматычныя фразеалагізмы, як і ўвогуле фразеалагізмы беларускай мовы, найбольш ярка выяўляюць свае асаблівасці ў параўнанні і супастаўленні з іншымі мовамі. З улікам гэтага аб’ектам дадзенага даследавання абраны ФА беларускай і англійскай моў, а ў іх межах – фразеалагічныя аналагі, якія ярка ілюструюць асаблівасці апасродкаванага ўспрымання рэальнага свету носбітамі беларускай і англійскай моў.

Да міжмоўных фразеалагічных аналагаў адносім ФА дзвюх моў, якія пры тоеснай альбо падобнай семантыцы характарызуюцца адрозненнем ці прыблізным падабенствам кампанентнага складу, структурна-граматычнай арганізаванасці і ўнутранай формы. Менавіта яны складаюць самыя вялікія па колькасці групы, што тлумачыцца “наяўнасцю ў розных народаў вялікай колькасці ўстойлівых выразаў з аднолькавым або амаль аднолькавым значэннем, рознаструктурнасцю супастаўленых моў” [2], а таксама тым, што “кожны народ можа мець менавіта дадзены набор рэалій і ніякі іншы ў сілу розных экстралінгвістычных фактараў” [10, с. 167].